Taittirīya-Brāhmaṇa

Book 2, Chapter 1

Edited by Subramania Sarma, Chennai

Final proofread version, 1st April 2005

[[2-1-1-1]]

अङ्गि॑रसो॒ वै स॒त्रमा॑सत।

तेषां॒ पृश्नि॑र्घर्म॒धुगा॑सीत्।

सर्जी॒षेणा॑जीवत्।

तेँ᳚ऽब्रुवन्।

कस्मै॒ नु स॒त्रमा᳚स्महे।

येँ᳚ऽस्या ओष॑धी॒र्न ज॒नया॑म॒ इति॑।

ते दि॒वोवृष्टि॑मसृजन्त।

याव॑न्तः स्तो॒का अ॒वाप॑द्यन्त।

ताव॑ती॒रोष॑धयोऽजायन्त।

ता जा॒ताः पि॒तरो॑ वि॒षेणा॑लिम्पन्॥ १॥

[[2-1-1-2]]

तासा᳚ञ् ज॒ग्ध्वा रुप्य॒न्त्यैत्।

तेँ᳚ऽब्रुवन्।

क इ॒दमि॒त्थम॑क॒रिति॑।

व॒यं भा॑ग॒धेय॑मि॒च्छमा॑ना॒ इति॑ पि॒तरो᳚ऽब्रुवन्।

किं वो॑ भाग॒धेय॒मिति॑।

अ॒ग्निहो॒त्र ए॒व नोऽप्य॒स्त्वित्य॑ब्रुवन्।

तेभ्य॑ ए॒तद्भा॑ग॒धेय॒म् प्राय॑च्छन्।

यद्धु॒त्वा नि॒मार्ष्टि॑।

तत॒ो वै त ओष॑धीरस्वदयन्।

य ए॒वं वेद॑॥ २॥

[[2-1-1-3]]

स्वद॑न्तेऽस्मा॒ ओष॑धयः।

ते वत्समुपावासृजन्।
इदं नो हव्यं प्रदापयेति।
सोऽब्रवीद्वरं वृणै।
दश मा रात्रीर्जातं न दोहन्।
आसङ्गवं मात्रा सह चराणीति।
तस्माद्वत्सं जातं दश रात्रीर्न दुहन्ति।
आसङ्गवं मात्रा सह चरति।
वारे वृतङ्ग् ह्यस्य।
तस्माद्वत्सꣳ सꣳसृष्टधयꣳ रुद्रो घातुकः।
अति हि सन्धां धयति॥ ३॥
अलिम्पन्वेद घातुक एकं च॥ १॥

[[2-1-2-1]]
प्रजापतिरग्निमसृजत।
तं प्रजा अन्वसृज्यन्त।
तमभाग उपास्त।
सोऽस्य प्रजाभिरपाक्रामत्।
तमवरुरुत्समानोऽन्वैत्।
तमवरुधन्नाशक्नोत्।
स तपोऽतप्यत।
सोऽग्निरुपारमताताति वै स्य प्रजापतिरिति।
स ररराटादुदमृष्ट॥ १॥

[[2-1-2-2]]
तद्घृतमभवत्।
तस्माद्यस्य दक्षिणतः केशा उन्मृष्टाः।
तां ज्यैष्ठलक्ष्मी प्राजापत्येत्याहुः।
यद्रराटादुदमृष्ट।
तस्माद्रराटे केशा न सन्ति।
तदग्नौ प्रागृह्णात्।
तद्व्यचिकित्सत्।

जुह॒वानी३मा हौ॒षा३मिति॑।
तद्वि॑चिकि॒त्साया॒ जन्म॑।
य ए॒वं वि॒द्वान्वि॑चि॒कित्स॑ति॥ २॥

[[2-1-2-3]]
वसी॑य ए॒व चे॑तयते॥
तं वाग॒भ्य॑वदज्जु॒हुधीति॑।
सो॑ऽब्रवीत्।
कस्त्वम॒सीति॑।
स्वैव ते॒ वागित्य॑ब्रवीत्।
सो॑ऽजुहो॒त्स्वाहेति॑।
तत्स्वा॑हाका॒रस्य॒ जन्म॑।
य ए॒वꣳ स्वा॑हाका॒रस्य॒ जन्म॒ वेद॑।
क॒रोति॑ स्वाहाका॒रेण॑ वी॒र्य॑म्।
यस्यै॒वं वि॒दुषः॑ स्वाहाका॒रेण॒ जुह्व॑ति॥ ३॥

[[2-1-2-4]]
भोगा॑यै॒वास्य॑ हु॒तं भ॑वति।
तस्या॒ आहु॑त्यै॒ पुरु॑षमसृजत।
द्वि॒तीय॑मजुहोत्।
सोऽश्व॑मसृजत।
तृ॒तीय॑मजुहोत्।
स गाम॑सृजत।
च॒तु॒र्थम॑जुहोत्।
सोऽवि॑मसृजत।
प॒ञ्च॒मम॑जुहोत्।
सो॑ऽजाम॑सृजत॥ ४॥

[[2-1-2-5]]
सो॑ऽग्निर॑बिभेत्।
आहु॑तीभि॒र्वै मा॑ऽऽप्नो॒तीति॑।
स प्र॒जाप॑तिं॒ पुनः॒ प्रावि॑शत्।

तं प्र॒जाप॑तिरब्रवीत्।

जाय॒स्वेति॑।

सो᳚ऽब्रवीत्।

किं भा॑ग॒धेय॑म॒भिज॑निष्य॒ इति॑।

तुभ्य॑मे॒वेदꣳ॑ हू॒याता॒ इत्य॑ब्रवीत्।

स ए॒तद्भा॑ग॒धेय॑म॒भ्य॑जायत।

यद॑ग्निहो॒त्रम्॥ ५॥

[[2-1-2-6]]

तस्मा॑दग्निहो॒त्रमु॑च्यते।

तद्धू॒यमा॑नमादि॒त्यो᳚ऽब्रवीत्।

मा हौ᳚षीः।

उ॒भयो॒र्वै᳚ ना॑वे॒तदि॑ति॑।

सो᳚ऽग्निर॑ब्रवीत्।

क॒थं नौ᳚ होष्य॒न्तीति॑।

सा॒यमे॒व तुभ्यं॑ जु॒हव॑न्।

प्रा॒तर्मह्य॒मित्य॑ब्रवीत्।

तस्मा॑द॒ग्नये॑ सा॒यꣳ हू॑यते।

सूर्या᳚य प्रा॒तः॥ ६॥

[[2-1-2-7]]

आ॒ग्ने॒यी वै रात्रिः॑।

ऐ॒न्द्रमहः॑।

यदनु॑दिते॒ सूर्ये᳚ प्रा॒तर्जु॑हु॒यात्।

उ॒भय॑मे॒वाग्ने॒यꣳ स्या᳚त्।

उदि॑ते॒ सूर्ये᳚ प्रा॒तर्जु॑होति।

तथा॒ऽग्नये॑ सा॒यꣳ हू॑यते।

सूर्या᳚य प्रा॒तः।

रात्रिं॒ वा अनु॑ प्र॒जाः प्रजा॑यन्ते।

अह्ना॒ प्रति॑तिष्ठन्ति।

यत्सा॒यं जु॒होति॑॥

[[2-1-2-8]]

प्रैव तेन॑ जायते।

उदि॑ते॒ सूर्ये᳚ प्रा॒तर्जु᳚होति।

प्रत्ये॒व तेन॑ तिष्ठ॑ति।

प्र॒जाप॑तिरकामयत॒ प्रजा॑ये॒येति॑।

स ए॒तद॑ग्निहो॒त्रं मि॑थु॒नम॑पश्यत्।

तदुदि॑ते॒ सूर्ये᳚ऽजुहो॒त्।

यजु॑षा॒ऽन्यत्।

तू॒ष्णीम॒न्यत्।

ततो॒ वै स प्राजा॑यत।

यस्यै॒वं॑वि॒दुष॒ उदि॑ते॒ सूर्ये᳚ऽग्निहो॒त्रं जुह्व॑ति॥ ८॥

[[2-1-2-9]]

प्रैव जा॑यते।

अथो॒ यथा॒ दिवा᳚ प्रजा॒नन्नेति॑।

ता॒दृगे॒व तत्।

अथो॒ खल्वा॑हुः।

यस्य॒ वै द्वौ पुण्यौ᳚ गृ॒हे वस॑तः।

यस्तयो॑र॒न्यꣳ रा॒धय॑त्य॒न्यं न।

उ॒भौ वाव स ता॑वृच्छ॒तीति॑।

अ॒ग्निं वावादि॒त्यः सा॒यं प्रवि॑शति।

तस्मा॑द॒ग्निर्दू॑रान्नक्तं᳚ ददृशे।

उ॒भे हि तेज॑सी सं॒पद्ये॑ते॥ ९॥

[[2-1-2-10]]

उ॒द्यन्तं॒ वावादि॒त्यम॒ग्निर॑नु॒समारो॑हति।

तस्मा᳚द्धूम ए॒वाग्नेर्दिवा॑ ददृशे।

यद॒ग्नये॑ सा॒यं जु॑हु॒यात्।

आ सूर्या॑य वृश्च्येत।

यत्सूर्या॑य प्रा॒तर्जु᳚हु॒यात्।

आऽग्नये॑ वृश्च्येत।

दे॒वता᳚भ्यः स॒मदं॑ दध्यात्।
अ॒ग्निर्ज्योति॒र्ज्योतिः॒ सूर्यः॒ स्वाहेत्ये॒व सा॒यꣳ हो॑त॒व्य᳚म्।
सूर्यो॒ ज्योति॒र्ज्योति॑र॒ग्निः स्वाहेति॑ प्रा॒तः।
तथो॒भाभ्या॑ꣳ सा॒यꣳ हू॑यते॥ १०॥

[[2-1-2-11]]
उ॒भाभ्या᳚ं प्रा॒तः।
न दे॒वता᳚भ्यः स॒मदं॑ दधाति।
अ॒ग्निर्ज्योति॒रित्या॑ह।
अ॒ग्निर्वै रेतो॒धाः।
प्र॒जा ज्योति॒रित्या॑ह।
प्र॒जा ए॒वास्मै॒ प्रज॑नयति।
सूर्यो॒ ज्योति॒रित्या॑ह।
प्र॒जास्वे॒व प्रजा॑तासु॒ रेतो॑ दधाति।
ज्योति॑र॒ग्निः स्वाहेत्या॑ह।
प्र॒जा ए॒व प्रजा॑ता अ॒स्यां प्रति॑ष्ठापयति॥ ११॥

[[2-1-2-12]]
तू॒ष्णीमुत्त॑रा॒माहु॑तिं जुहोति।
मि॒थु॒न॒त्वाय॒ प्रजा᳚त्यै।
यदुदि॑ते॒ सूर्ये᳚ प्रा॒तर्जु॑हु॒यात्।
यथाऽतिथये॒ प्रद्रु॑ताय शू॒न्याया॑वस॒थाया॑हा॒र्य॑ꣳ हर॑न्ति।
ता॒दृगे॒व तत्।
क्वाह॒ त॒तस्तद्भ॒वतीत्या॑हुः।
यत्स न वेद॑।
यस्मै॒ तद्धर॒न्तीति॑।
तस्मा॒द्यदौ᳚षसं जु॒होति॑।
तदे॒व सं॑प्रति।
अथो॒ यथा॒ प्रार्थ॒मौ॒षसं॒ प॑रि॒वेवे᳚ष्टि।
ता॒दृगे॒व तत्॥ १२॥
अ॒मृ॒ष्ट वि॒चि॒कित्स॑ति जु॒ह्व॑त्य॒जाम॑सृजताग्निहो॒त्रꣳ सूर्या॑य प्र॒तर्जु॑होति॒ जु॒ह्व॑ति सं॒पद्ये॑ते हूयते स्थापयति

संप्रति द्वे च॥ २॥

[[2-1-3-1]]

रुद्रो वा एषः।

यदग्निः।

पत्नी स्थाली।

यन्मध्येऽग्नेरधिश्रयेत्।

रुद्राय पत्नीमपि दध्यात्।

प्रमायुका स्यात्।

उदीचोऽङ्गारान्निरूह्याधिश्रयति।

पत्नियै गोपीथाय।

व्यन्तान्करोति।

तथा पत्न्यप्रमायुका भवति॥ १॥

[[2-1-3-2]]

घर्मो वा एषोऽशान्तः।

अहरहः प्रवृज्यते।

यदग्निहोत्रम्।

प्रतिषिञ्चेत्पशुकामस्य।

शान्तमिव हि पशव्यम्।

न प्रतिषिञ्चेद्ब्रह्मवर्चसकामस्य।

समिद्धमिव हि ब्रह्मवर्चसम्।

अथो खलु।

प्रतिषिच्यमेव।

यत्प्रतिषिञ्चति॥ २॥

[[2-1-3-3]]

तत्पशव्यम्।

यज्जुहोति।

तद्ब्रह्मवर्चसि।

उभयमेवाकः।

प्रच्युतं वा एतदस्माल्लोकात्।

अगतं देवलोकम्।
यच्छृतꣳ हविरनभिघारितम्।
अभिद्योतयति।
अभ्येवैनद्धारयति।
अथो देवत्रैवैनद्गमयति॥ ३॥

[[2-1-3-4]]
पर्यग्नि करोति।
रक्षसामपहत्यै।
त्रिः पर्यग्नि करोति।
त्र्यावृद्धि यज्ञः।
अथो मेध्यत्वाय।
यत्प्राचीनमुद्वासयेत्।
यजमानꣳ शुचाऽर्पयेत्।
यद्दक्षिणा।
पितृदेवत्यꣳ स्यात्।
यत्प्रत्यक्॥ ४॥

[[2-1-3-5]]
पत्नीꣳ शुचाऽर्पयेत्।
उदीचीनमुद्वासयति।
एषा वै देवमनुष्याणाꣳ शान्ता दिक्।
तामेवैनदनूद्वासयति शान्त्यै।
वर्त्म करोति।
यज्ञस्य संतत्यै।
निष्टपति।
उपैव तत्स्तृणाति।
चतुरुन्नयति।
चतुष्पादः पशवः॥ ५॥

[[2-1-3-6]]
पशूनेवावरुन्धे।

सर्वान्पूर्णानुन्नयति।
सर्वे हि पुण्या राद्धाः।
अनूच उन्नयति।
प्रजाया अनूचीनत्वाय।
अनूच्येवास्य प्रजाऽर्धुका भवति॥
संमृशति व्यावृत्त्यै।
नाहोष्यन्नुपसादयेत्।
यदहोष्यन्नुपसादयेत्।
यथाऽन्यस्मा उपनिधाय॥ ६॥

[[2-1-3-7]]
अन्यस्मै प्रयच्छति।
तादृगेव तत्।
आऽस्मै वृश्च्येत।
यदेव गार्हपत्येऽधिश्रयति।
तेन गार्हपत्यं प्रीणाति।
अग्निरबिभेत्।
आहुतयो माऽत्येष्यन्तीति।
स एताꣳ समिधमपश्यत्।
तामाऽधत्त।
ततो वा अग्नावाहुतयोऽध्रियन्त॥ ७॥

[[2-1-3-8]]
यदेनꣳ समयच्छत्।
तत्समिधः समित्त्वम्।
समिधमादधाति।
समेवैनं यच्छति।
आहुतीनां धृत्यै।
अथो अग्निहोत्रमेवेध्मवत्करोति।
आहुतीनां प्रतिष्ठित्यै।
ब्रह्मवादिनो वदन्ति।

यदेकाꣳ स॒मिधं॑मा॒धाय॒ द्वे आहु॑ती जु॒होति॑।
अथ॒ कस्याꣳ स॒मिधि॑ द्वि॒तीया॒माहु॑तिं जु॒हो॒तीति॑॥ ८॥

[[2-1-3-9]]
यद्वे स॒मिधा॑वाद॒ध्यात्।
भ्रातृ॑व्यमस्मै जनयेत्।
एकाꣳ स॒मिधं॑मा॒धाय॑।
यजु॑षा॒ऽन्यामाहु॑तिं जुहोति।
उ॒भे ए॒व स॒मिद्व॑ती॒ आहु॑ती जुहोति॑।
नास्मै॒ भ्रातृ॑व्यं जनयति।
आदी॑प्तायां जु॒होति।
समि॑द्धमिव॒ हि ब्रह्मवर्च॒सम्।
अथो॒ यथाऽति॑थिं॒ ज्योति॑ष्कृ॒त्वा परि॒वेवे॑ष्टि।
ता॒दृग॒ेव तत्।
च॒तुरुन्न॑यति।
द्विर्जु॑होति।
तस्मा॑द्द्वि॒पाच्चतु॑ष्पादमत्ति।
अथो॑ द्वि॒पद्ये॒व चतु॑ष्पद॒ः प्रति॑ष्ठापयति॥ ९॥
भ॒व॒ति॒ प्र॒ति॒षि॒ञ्चति॑ गमयति प्र॒त्यक्प॒शव॑ उपनि॒धाया॑ध्रि॒यन्तेति॒ तच्च॒त्वारि॑ च॥ ३॥

[[2-1-4-1]]
उ॒त्त॒राव॑ती॒ं वै दे॒वा आहु॑ति॒मजु॑हवुः।
अवा॑ची॒मसु॑राः।
ततो॑ दे॒वा अभ॑वन्।
पराऽसु॑राः।
यं का॒मये॑त॒ वसी॑यान्स्या॒दिति॑।
कनी॑य॒स्तस्य॒ पूर्वꣳ हुत्वा।
उत्त॑र॒ं भूयो॑ जुहुयात्।
ए॒षा वा उ॑त्तराव॒त्याहु॑तिः।
तां दे॒वा अ॑जुहवुः।
त॒तस्तेऽभवन्॥ १॥

[[2-1-4-2]]

यस्यै॒वं जु॒ह्व॑ति।

भव॑त्ये॒व।

यं का॒मये॑त॒ पापी॑यान्त्स्या॒दिति॑।

भूय॒स्तस्य॒ पूर्व॑ꣳ हु॒त्वा।

उत्त॑रं॒ कनी॑यो जुहुयात्।

ए॒षा वा अवा॒च्याहु॑तिः।

तामसु॑रा अजुहवुः।

तत॒स्ते परा॑ऽभवन्।

यस्यै॒वं जु॒ह्व॑ति।

परै॒व भ॑वति॥ २॥

[[2-1-4-3]]

हु॒त्वोप॑साद॒यत्यजा॑मित्वाय।

अथो॒ व्यावृ॑त्त्यै।

गार्ह॑पत्यं॒ प्रती॑क्षते।

अन॑नुध्यायि॑नमे॒वैनं॑ करो॑ति।

अ॒ग्निहो॒त्रस्य॒ वै स्था॒णुर॑स्ति।

तं य ऋच्छेत्।

य॒ज्ञस्था॒णुमृ॑च्छेत्।

ए॒ष वा अ॑ग्निहो॒त्रस्य॑ स्था॒णुः।

यत्पूर्वा॑ऽऽहु॑तिः।

तां यदुत्त॑रया॒ऽभिजु॑हु॒यात्॥ ३॥

[[2-1-4-4]]

य॒ज्ञस्था॒णुमृ॑च्छेत्।

अ॒ति॒हा॒य पूर्वा॒माहु॑तिं जुहोति।

य॒ज्ञस्था॒णुमे॒व परि॑वृणक्ति।

अथो॒ भ्रातृ॑व्यमे॒वाप्त्वाऽति॑क्रामति।

अ॒वाचीन॑ꣳ सा॒यमुप॑मार्ष्टि।

रेत॑ ए॒व तद्द॑धाति।

ऊ॒र्ध्वꣳ प्रा॒तः।
प्रज॑नयत्ये॒व तत्।
ब्र॒ह्म॒वा॒दिनो॑ वदन्ति।
च॒तुरुन्न॑यति॥ ४॥

[[2-1-4-5]]
द्विर्जु॑होति।
अथ॒ क्व॑ द्वे आहु॑ती भवत॒ इति॑।
अ॒ग्नौ वै॑श्वा॒नर इति॑ ब्रूयात्।
ए॒ष वा अ॒ग्निर्वै॑श्वा॒नरः।
यद्ब्रा॑ह्म॒णः।
हु॒त्वा द्विः प्राश्ना॑ति।
अ॒ग्नावे॒व वै॑श्वा॒नरे द्वे आहु॑ती जुहोति।
द्विर्जु॒हो॑ति॑।
द्विर्नि॒मा॑र्ष्टि।
द्विः प्राश्ना॑ति॥ ५॥

[[2-1-4-6]]
षट्थ्सं॑पद्यन्ते।
षड्वा ऋ॒तव॑ः।
ऋ॒तू॒नेव प्री॑णाति॥
ब्र॒ह्म॒वा॒दिनो॑ वदन्ति।
किंदे॒व॒त्य॑मग्निहो॒त्रमिति॑।
वै॒श्व॒दे॒वमिति॑ ब्रूयात्।
यद्यजु॑षा जु॒होति॑।
तदै॑न्द्रा॒ग्नम्।
यत्तू॒ष्णीम्।
तत्प्रा॑जाप॒त्यम्॥ ६॥

[[2-1-4-7]]
यन्नि॒मार्ष्टि॑।
तदोष॑धीनाम्।

य॒द्द्वि॒तीय॑म्।
तत्पि॒तॄ॒णाम्।
यत्प्रा॒श्ना॑ति।
तद्ग॒र्भाणा॑म्।
तस्मा॑द्ग॒र्भा अ॑नश्न॒न्तो व॑र्धन्ते।
यदा॒चाम॑ति।
तन्म॑नु॒ष्या॑णाम्।
उद॑ङ्ङ्प॒र्या॑वृत्या॒चाम॑ति॥ ७॥

[[2-1-4-8]]
आ॒त्मनो॑ गोपी॒थाय॑।
नि॒र्णेनेक्ति॑ शु॒द्ध्यै॑।
नि॒ष्टप॑ति स्व॒गाकृ॑त्यै।
उ॒द्दि॑शति।
स॒प्त॒ऋ॒षीने॒व प्री॑णाति।
द॒क्षि॒णा प॒र्याव॑र्तते।
स्वमे॒व वी॒र्य॑मनु॒प॒र्याव॑र्तते।
तस्मा॒द्दक्षि॒णोऽर्ध॑ आ॒त्मनो॑ वी॒र्या॑वत्तरः।
अथो॑ आदि॒त्यस्यै॒वावृ॒तमनु॒प॒र्याव॑र्तते।
हु॒त्वोप॒समि॑न्धे॥ ८॥

[[2-1-4-9]]
ब्र॒ह्म॒व॒र्च॒सस्य॒ समि॑द्ध्यै।
न ब॒र्हिर॑नु॒प्रह॑रेत्।
अस॒ꣳस्थि॑तो॒ वा ए॒ष य॒ज्ञः।
यद॑ग्निहो॒त्रम्।
यद॑नु॒प्रह॑रेत्।
य॒ज्ञं विच्छि॑न्द्यात्।
तस्मा॒न्नानु॑प्र॒हृत्य॑म्।
य॒ज्ञस्य॒ संत॑त्यै।
अ॒पो निन॑यति।

अ॒व॒भृ॒थस्यै॒व रू॒पम॑कः॥ ९॥
अ॒भ॒व॒न्भ॒व॒ति जु॒हु॒यान्न॑यति मा॒र्ष्टि॒ द्विः प्रा॒श्ना॑ति प्राजाप॒त्यमा॒चा॑मतीन्धेऽकः॥ ४॥

[[2-1-5-1]]

ब्र॒ह्म॒वा॒दिनो॑ वदन्ति।
अ॒ग्नि॒हो॒त्रप्रा॑यणा य॒ज्ञाः।
किं प्रा॑यणमग्निहो॒त्रमिति॑।
व॒त्सो वा अ॑ग्निहो॒त्रस्य॒ प्राय॑णम्।
अ॒ग्नि॒हो॒त्रं य॒ज्ञाना॓म्।
तस्य॑ पृ॒थि॒वी सदः॑।
अ॒न्तरि॑क्षमाग्नी॓ध्रम्।
द्यौर्ह॑वि॒र्धान॓म्।
दि॒व्या आपः॒ प्रोक्ष॑णयः।
ओष॑धयो ब॒र्हिः॥ १॥

[[2-1-5-2]]

व॒न॒स्पत॑य इ॒ध्मः।
दिशः॑ परि॒धयः॑।
आ॒दि॒त्यो यूपः॑।
यज॑मानः प॒शुः।
स॒मु॒द्रो॑ऽवभृ॒थः।
सं॒व॒त्स॒रः स्व॑गाका॒रः।
तस्मा॒दाहि॑ताग्नेः सर्व॑मे॒व ब॑र्हि॒ष्यं॑ द॒त्तं भ॑वति।
यत्सा॒यं जु॒होति॑।
रात्रि॑मे॒व तेन॑ द॒क्षि॒ण्या॓ कुरुते।
यत्प्रा॒तः॥ २॥

[[2-1-5-3]]

अह॑रे॒व तेन॑ द॒क्षि॒ण्यं॑ कुरुते।
यत्त॒तो द॒दा॑ति।
सा द॒क्षि॑णा।
याव॑न्तो॒ वै दे॒वा अहु॑तमाद॒न्।

ते परा॑ऽभवन्।
त ए॒तद॑ग्निहो॒त्रꣳ सर्वे॑स्यै॒व स॑मव॒दाया॑जुहवुः।
तस्मा॑दाहुः।
अ॒ग्नि॒हो॒त्रं वै दे॒वा गृ॒हाणां॒ निष्कृ॑तिमपश्य॒न्निति॑।
यत्सा॒यं जु॒होति॑।
रात्रि॑या ए॒व तद्धु॒ताद्या॑य॥ ३॥

[[2-1-5-4]]
यज॑मान॒स्याप॑राभावाय।
यत्प्रा॒तः।
अह्न॑ ए॒व तद्धु॒ताद्या॑य।
यज॑मान॒स्याप॑राभावाय।
यत्तत॒ोऽश्नाति॑।
हु॒तमे॒व तत्।
द्व॒योः पय॑सा जुहुयात्प॒शुका॑मस्य।
ए॒तद्वा अ॑ग्निहो॒त्रं मि॑थु॒नम्।
य ए॒वं वेद॑।
प्र प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्मि॑थु॒नैर्जा॑यते॥ ४॥

[[2-1-5-5]]
इ॒माम॒ेव पूर्व॑या दु॒हे।
अ॒मूमुत्त॑रया।
अ॒धि॒श्रि॒त्योत्त॑र॒मान॑यति।
योना॑वे॒व तद्रेत॑ः सिञ्चति प्र॒जन॑ने।
आज्ये॑न जुहुया॒त्तेज॑स्कामस्य।
तेजो॒ वा आज्य॑म्।
ते॒ज॒स्व्ये॑व भ॑वति।
पय॑सा प॒शुका॑मस्य।
ए॒तद्वै प॑शू॒नाꣳ रू॒पम्।
रू॒पेणै॒वास्मै॑ प॒शूनव॑रुन्धे॥ ५॥

[[2-1-5-6]]

पशुमानेव भवति।

दध्नेन्द्रियकामस्य।

इन्द्रियं वै दधि।

इन्द्रियाव्येव भवति।

यवाग्वा ग्रामकामस्यौषधा वै मनुष्याः।

भागधेयेनैवास्मै सजातानवरुन्धे।

ग्राम्येव भवति।

अयज्ञो वा एषः।

योऽसामा॥ ६॥

[[2-1-5-7]]

चतुरुन्नयति।

चतुरक्षरꣳ रथन्तरम्।

रथन्तरस्यैष वर्णः।

उपरीव हरति।

अन्तरिक्षं वामदेव्यम्।

वामदेव्यस्यैष वर्णः।

द्विर्जुहोति।

द्व्यक्षरं बृहत्।

बृहत एष वर्णः।

अग्निहोत्रमेव तत्सामन्वत्करोति॥ ७॥

[[2-1-5-8]]

यो वा अग्निहोत्रस्योपसदो वेद।

उपैनमुपसदो नमन्ति।

विन्दत उपसत्तारम्।

उन्नीयोपसादयति।

पृथिवीमेव प्रीणाति।

होष्यन्नुपसादयति।

अन्तरिक्षमेव प्रीणाति।

हुत्वोपसादयति।

दि॒वमे॒व प्रीणाति।
ए॒ता वा अ॒ग्निहो॒त्रस्योप॒सदः॥ ८॥

[[2-1-5-9]]
य ए॒वं वेद॑।
उपै॑नमुप॒सदो॑ नमन्ति।
वि॒न्दत॑ उपस॒त्तार॑म्।
यो वा अ॒ग्निहो॒त्रस्याश्रावितं प्र॒त्याश्रावित॒ꣳ होतारं ब्र॒ह्माणं वषट्का॒रं वेद॑।
तस्य॒ त्वेव हु॒तम्।
प्रा॒णो वा अ॒ग्निहो॒त्रस्याश्रावितम्।
अ॒पा॒नः प्र॒त्याश्रावितम्।
मनो॒ होता॑।
चक्षु॑र्ब्र॒ह्मा।
नि॒मे॒षो व॑षट्का॒रः॥ ९॥

[[2-1-5-10]]
य ए॒वं वेद॑।
तस्य॒ त्वेव हु॒तम्।
सा॒यंयावानश्च वै दे॒वाः प्रा॒तर्यावाणश्चाग्निहो॒त्रिणो गृ॒हमाग॑च्छन्ति।
तान्यन्न त॒र्पये॑त्।
प्र॒जया॑ऽस्य प॒शुभि॒र्विति॑ष्ठेरन्।
यत्त॒र्पये॑त्।
तृ॒प्ता ए॑नं प्र॒जया॑ प॒शुभि॑स्तर्पयेयुः।
स॒जूर्दे॒वैः सा॒यंयाव॑भि॒रिति॑ सा॒यꣳ संमृ॑शति।
स॒जूर्दे॒वैः प्रा॒तर्याव॑भि॒रिति॑ प्रा॒तः।
ये चै॒व दे॒वाः सा॒यंयावा॑नो॒ ये च॑ प्रा॒तर्या॒ वाणः॥ १०॥

[[2-1-5-11]]
ताने॒वोभया॑ꣳस्तर्पयति।
त ए॑नं तृ॒प्ताः प्र॒जया॑ प॒शुभि॑स्तर्पयन्ति।
अ॒रु॒णो ह॑ स्मा॒हौप॑वेशिः।
अ॒ग्निहो॒त्र ए॒वाह॒ꣳ सा॒यं प्रा॒तर्वज्रं॒ भ्रातृ॑व्येभ्यः॒ प्रह॑रामि।

तस्मा॒न्मत्पापी॑याꣳसो॒ भ्रातृ॑व्या॒ इति॑।

च॒तुरुन्न॑यति।

द्विर्जु॑होति।

स॒मित्स॑प्त॒मी।

स॒प्तप॑दा॒ शक्व॑री।

शा॒क्व॒रो वज्रः॑।

अ॒ग्नि॒हो॒त्र ए॒व तत्सा॒यं प्रा॑त॒र्वज्रं॒ यज॑मानो॒ भ्रातृ॑व्याय॒ प्रह॑रति।

भव॑त्या॒त्मना᳚।

परा᳚ऽस्य॒ भ्रातृ॑व्यो भवति॥ ११॥

ब॒र्हिः प्रा॒तर्हु॑ताद्या॑य जायते रुन्धेऽसा॒मा क॑रोत्ये॒ता वा अ॑ग्नि॒हो॒त्रस्यो॑प॒सदो॑ वषट्का॒रश्च॑ प्रा॒तर्या॑वाणो॒ व॒ज्रस्त्रीणि॑ च॥ ५॥

[[2-1-6-1]]

प्र॒जाप॑तिरकामयतात्म॒न्वन्मे॑ जाये॒तेति॑।

सो॑ऽजुहोत्।

तस्या᳚त्म॒न्वद॑जायत।

अ॒ग्निर्वा॒युरा॑दि॒त्यः।

ते᳚ऽब्रुवन्।

प्र॒जाप॑तिरहौषीदात्म॒न्वन्मे॑ जाये॒तेति॑।

तस्य॑ व॒यम॑जनिष्महि।

जाय॑तां न आत्म॒न्वदि॑ति॒ ते॑ऽजुहवुः।

प्रा॒णाना॑म॒ग्निः।

त॒नुवै॑ वा॒युः॥ १॥

[[2-1-6-2]]

चक्षु॑ष आदि॒त्यः।

तेषा॑ꣳ हु॒ताद॑जायत॒ गौरे॒व।

तस्यै॒ पय॑सि॒ व्याय॑च्छन्त।

मम॑ हु॒ताद॑जनि॒ ममेति॑।

ते प्र॒जाप॑तिं प्र॒श्नमा॑यन्।

स आ॑दि॒त्यो᳚ऽग्निम॑ब्रवीत्।

य॒तरो॑ नौ॒ जया᳚त्।
तन्नौ॑ स॒हास॒दिति॑।
कस्यैको॑ऽहौ॒षीदिति॑ प्र॒जाप॑तिरब्रवी॒त्कस्यै॑ क॒ इति॑।
प्रा॒णाना॑म॒हमित्य॒ग्निः॥ २॥

[[2-1-6-3]]

त॒नुवा॑ अ॒हमिति॑ वा॒युः।
चक्षु॑षो॒ऽहमित्या॑दि॒त्यः।
य ए॒व प्रा॒णाना॒महौ॑षीत्।
तस्य॑ हु॒ताद॑ज॒नीति॑।
अ॒ग्नेर्हु॒ताद॑ज॒नीति॑।
तद॑ग्निहो॒त्रस्या᳚ग्निहो॒त्र॒त्वम्।
गौर्वा॑ आ॑ग्निहो॒त्रम्।
य ए॒वं वेद॒ गौर॑ग्निहो॒त्रमिति॑।
प्रा॒णा॒पा॒नाभ्या॑मे॒वाग्निꣳ सम॑र्धयति।
अव्य॑र्धुकः प्राणापा॒नाभ्या᳚ं भवति॥ ३॥

[[2-1-6-4]]

य ए॒वं वेद॑।
तौ वा॒यु॒र॑ब्रवीत्।
अनु॒ मा भ॑जत॒मिति॑।
यदे॒व गार्ह॑पत्येऽधि॒श्रित्या॑ह॒वनीय॑म॒भ्यु॑द्द्रवान्।
तेन॒ त्वां प्री॑णा॒नित्य॑ब्रूताम्।
तस्मा॒द्यद्गार्ह॑पत्येऽधि॒श्रित्या॑ह॒वनीय॑म॒भ्यु॑द्द्रवति।
वा॒यु॒मे॒व तेन॑ प्रीणाति।
प्र॒जाप॑तिर्दे॒वता᳚ः सृ॒जमा॑नः।
अ॒ग्निमे॒व दे॒वता॑नां प्रथ॒मम॑सृजत।
सो᳚ऽन्यदा॑ल॒म्भ्य॑मवि॑त्त्वा॥ ४॥

[[2-1-6-5]]

प्र॒जाप॑तिम॒भिप॒र्याव॑र्तत।
स मृ॒त्योर॑बिभेत्।

सोऽमुमादित्यमात्मनो निरमिमीत।
तꣳ हुत्वा पराङ् पर्यावर्तत।
ततो वै स मृत्युमपाजयत्।
अपमृत्युं जयति।
य एवं वेद।
तस्माद्यस्यैवं विदुषः।
उतैकाहमुत द्वयहं न जुह्वति।
हुतमेवास्य भवति।
असौ ह्यादित्योऽग्निहोत्रम्॥ ५॥
तनुवै वायुरग्निर्भवत्यवित्त्वा भवत्येकं च॥ ६॥

[[2-1-7-1]]
रौद्रं गवि।
वायव्यमुपसृष्टम्।
आश्विनं दुह्यमानम्।
सौम्यं दुग्धम्।
वारुणमधिश्रितम्।
वैश्वदेवा भिन्दवः।
पौष्णमुदन्तम्।
सारस्वतं विष्यन्दमानम्।
मैत्रꣳ शरः।
धातुरुद्वासितम्।
बृहस्पतेरुन्नीतम्।
सवितुः प्रक्रान्तम्।
द्यावापृथिव्यꣳ ह्रियमाणम्।
ऐन्द्राग्नमुपसन्नम्।
अग्नेः पूर्वाऽऽहुतिः।
प्रजापतेरुत्तरा।
ऐन्द्रꣳ हुतम्॥ १॥
उद्वासितꣳ सप्त च॥ ७॥

[[2-1-8-1]]

दक्षिणत उपसृजति।
पितृलोकमेव तेन जयति।
प्राचीमावर्तयति।
देवलोकमेव तेन जयति।
उदीचीमावृत्य दोग्धि।
मनुष्यलोकमेव तेन जयति॥
पूर्वौ दुह्याज्ज्येष्ठस्य ज्यैष्ठिनेयस्य।
यो वा गतश्रीः स्यात्।
अपरौ दुह्यात्कनिष्ठस्य कानिष्ठिनेयस्य।
यो वा बुभूषेत्॥ १॥

[[2-1-8-2]]

न संमृशति।
पापवस्यसस्य व्यावृत्त्यै।
वायव्यं वा एतदुपसृष्टम्।
आश्विनं दुह्यमानम्।
मैत्रं दुग्धम्।
अर्यम्ण उद्वास्यमानम्।
त्वाष्ट्रमुन्नीयमानम्।
बृहस्पतेरुन्नीतम्।
सवितुः प्रक्रान्तम्।
द्यावापृथिव्यꣳ ह्रियमाणम्॥ २॥

[[2-1-8-3]]

ऐन्द्राग्नमुपसादितम्।
सर्वाभ्यो वा एष देवताभ्यो जुहोति।
योऽग्निहोत्रं जुहोति।
यथा खलु वै धेनुं तीर्थे तर्पयति।
एवमग्निहोत्री यजमानं तर्पयति।
तृप्यति प्रजया पशुभिः।

प्र सु॑व॒र्गं लो॒कं जा॑नाति।

पश्य॑ति पु॒त्रम्।

पश्य॑ति॒ पौत्र᳚म्।

प्र प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्मिथु॒नैर्जा॑यते।

यस्यै॒वंवि॒दुषो᳚ऽग्निहो॒त्रं जुह्व॑ति।

य उ॑ चैनदे॒वं वेद॑॥ ३॥

बुभू॑द्ध्रि॒यमा॑णं जायते॒ द्वे च॑॥ ८॥

[[2-1-9-1]]

त्रयो॒ वै प्रै॑यमे॒धा आ॑सन्।

तेषां॒ त्रिरेको᳚ऽग्निहो॒त्रम॑जुहोत्।

द्विरेकः॑।

स॒कृदेकः॑।

तेषां॒ यस्त्रिरजु॑होत्।

स ऋ॒चाऽजु॑होत्।

यो द्विः।

स यजु॑षा।

यः स॒कृत्।

स तू॒ष्णीम्॥ १॥

[[2-1-9-2]]

यश्च॒ यजु॒षाऽजु॑हो॒द्यश्च॑ तू॒ष्णीम्।

तावुभावा᳚र्ध्नुताम्।

तस्मा॒द्यजुषाऽऽहु॑ति॒ः पूर्वा᳚ होत॒व्या᳚।

तू॒ष्णीमुत्त॑रा।

उ॒भे ए॒वर्द्धी अव॑रुन्धे।

अ॒ग्निर्ज्योति॒र्ज्योति॑र॒ग्निः स्वाहेति॑ सा॒यं जु॑होति।

रेत॑ ए॒व तद्द॑धाति।

सूर्यो॒ ज्योति॒र्ज्योति॒ः सूर्य॒ः स्वाहेति॑ प्रा॒तः।

रेत॑ ए॒व हि॒तं प्रज॑नयति।

रेतो॒ वा ए॒तस्य॑ हि॒तं न प्रजा॑यते॥ २॥

[[2-1-9-3]]

यस्याग्निहोत्रमहुतꣳ सूर्योऽभ्युदेति।

यद्यन्ते स्यात्।

उन्नीय प्राङुदाद्रवेत्।

स उपसाद्यातमितोरासीत।

स यदा ताम्येत्।

अथ भूः स्वाहेति जुहुयात्।

प्रजापतिर्वै भूतः।

तमेवोपासरत्।

स एवैनं तत उन्नयति।

नार्तिमार्च्छति यजमानः॥ ३॥

तूष्णीं जायते यजमानः॥ ९॥

[[2-1-9-1]]

त्रयो वै प्रैयमेधा आसन्।

तेषां त्रिरेकोऽग्निहोत्रमजुहोत्।

द्विरेकः।

सकृदेकः।

तेषां यस्त्रिरजुहोत्।

स ऋचाऽजुहोत्।

यो द्विः।

स यजुषा।

यः सकृत्।

स तूष्णीम्॥ १॥

[[2-1-9-2]]

यश्च यजुषाऽजुहोद्यश्च तूष्णीम्।

तावुभावार्ध्नुताम्।

तस्माद्यजुषाऽऽहुतिः पूर्वा होतव्या।

तूष्णीमुत्तरा।

उभे एवर्द्धी अवरुन्धे।

अ॒ग्निर्ज्योति॒र्ज्योति॑र॒ग्निः स्वाहेति॑ सा॒यं जु॑होति।
रेत॑ ए॒व तद्द॑धाति।
सूर्यो॒ ज्योति॒र्ज्योतिः॒ सूर्यः॒ स्वाहेति॑ प्रा॒तः।
रेत॑ ए॒व हि॒तं प्रज॑नयति।
रेतो॒ वा ए॒तस्य॑ हि॒तं न प्रजा॑यते॥ २॥

[[2-1-9-3]]
यस्या॑ग्निहो॒त्रमहु॑त॒ꣳ सूर्यो॒ऽभ्युदेति॑।
यद्यन्ते॒ स्यात्।
उ॒न्नीय॒ प्राङु॒दाद्र॑वेत्।
स उ॑प॒साद्यातमि॑तोरासीत।
स य॒दा ताम्ये॑त्।
अथ॒ भूः स्वाहेति॑ जुहुयात्।
प्र॒जाप॑ति॒र्वै भू॒तः।
त॒मे॑वोपा॑सरत्।
स ए॒वैनं॒ तत॒ उन्न॑यति।
नार्ति॒मार्च्छ॑ति॒ यज॑मानः॥ ३॥
तू॒ष्णीं जा॑यते॒ यज॑मानः॥ ९॥

[[2-1-10-1]]
यद॒ग्निमुद्ध॑रति।
वस॑व॒स्तर्ह्य॑ग्निः।
तस्मि॒न्यस्य॒ तथा॑वि॒धे जु॑ह्वति।
वसु॑ष्वे॒वास्या॑ग्निहो॒त्रꣳ हु॒तं भ॑वति।
निहि॑तो धूपा॒यञ्छे॑ते।
रु॒द्रास्तर्ह्य॑ग्निः।
तस्मि॒न्यस्य॒ तथा॑वि॒धे जु॑ह्वति।
रु॒द्रेष्वे॒वास्या॑ग्निहो॒त्रꣳ हु॒तं भ॑वति।
प्र॒थ॒मामि॒ध्मम॒र्चिराल॑भते।
आ॒दि॒त्यास्तर्ह्य॑ग्निः॥ १॥

[[2-1-10-2]]

तस्मिन्यस्य तथाविधे जुह्वति।
आदित्येष्वेवास्याग्निहोत्रꣳ हुतं भवति।
सर्वं एव सर्वश इध्म आदीप्तो भवति।
विश्वे देवास्तर्ह्यग्निः।
तस्मिन्यस्य तथाविधे जुह्वति।
विश्वेष्वेवास्य देवेष्वग्निहोत्रꣳ हुतं भवति।
नितरामर्चिरुपावैति लोहिनीकेव भवति।
इन्द्रस्तर्ह्यग्निः।
तस्मिन्यस्य तथाविधे जुह्वति।
इन्द्रं एवास्याग्निहोत्रꣳ हुतं भवति॥ २॥

[[2-1-10-3]]

अङ्गारा भवन्ति।
तेभ्योऽङ्गारेभ्योऽर्चिरुदेति।
प्रजापतिस्तर्ह्यग्निः।
तस्मिन्यस्य तथाविधे जुह्वति।
प्रजापतावेवास्याग्निहोत्रꣳ हुतं भवति॥
शरोऽङ्गारा अध्यूहन्ते।
ब्रह्म तर्ह्यग्निः।
तस्मिन्यस्य तथाविधे जुह्वति।
ब्रह्मन्नेवास्याग्निहोत्रꣳ हुतं भवति।
वसुषु रुद्रेष्वादित्येषु विश्वेषु देवेषु।
इन्द्रे प्रजापतौ ब्रह्मन्न्।
अपरिवर्गमेवास्यैतासु देवतासु हुतं भवति।
यस्यैवं विदुषोऽग्निहोत्रं जुह्वति।
य उ चैनदेवं वेद॥ ३॥
आदित्यास्तर्ह्यग्निरिन्द्र एवास्याग्निहोत्रꣳ हुतं भवति देवेषु चत्वारि च॥ १०॥

[[2-1-11-1]]

ऋतं त्वा सत्येन परिषिञ्चामीति सायं परिषिञ्चति।
सत्यं त्वर्तेन परिषिञ्चामीति प्रातः।

अ॒ग्निर्वा ऋ॒तम्।
अ॒सावा॑दि॒त्यः स॒त्यम्।
अ॒ग्निमे॒व तदा॑दि॒त्येन॑ सा॒यं परि॑षिञ्चति।
अ॒ग्निना॑ऽऽदि॒त्यं प्रा॒तः सः।
याव॑दहो॒रा॒त्रे भव॑तः।
ताव॑दस्य लो॒कस्य॑।
नार्ति॒र्न रिष्टिः।
नान्तो॒ न प॑र्यन्तो॑ऽस्ति।
यस्यै॒वंवि॒दुषो॑ऽग्निहो॒त्रं जुह्व॑ति।
य उ॑ चैनदे॒वं वेद॑॥ १॥
अ॒स्ति॒ द्वे च॑॥ ११॥
अङ्गि॑रसः प्र॒जाप॑तिर॒ग्निꣳ रु॒द्र उ॑त्त॒राव॑तीं ब्रह्मवा॒दिनो॑ऽग्निहो॒त्रप्रा॑यणा य॒ज्ञाः
प्र॒जाप॑तिरकामय॑तात्म॒न्वद्रौ॒द्रं गवि॑ दक्षिण॒तस्त्रयो॒ वै यद॒ग्निमृ॒तं त्वा स॒त्येनैका॑दश॥ ११॥
अङ्गि॑रस॒ः प्रैव ते॑न प॒शू॒ने॒व यन्नि॒मार्ष्टि॒ यो वा अ॑ग्निहो॒त्रस्यो॑प॒सदो॑ दक्षिण॒तष्ष॑ष्टिः॥ ६०॥